

บทที่ 4

คุณค่าของวรรณกรรม พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

วรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เท่าที่ได้กล่าวมาทั้งหมด นับเป็นวรรณกรรมที่ผู้เขียนและผู้อ่านมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในราชสำนัก พระมหากษัตริย์เป็นบุคคลสำคัญในการสร้างขึ้น มาแต่วรรณกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่ใช้ประกอบการแสดง ซึ่งเป็นเครื่องบันเทิงใจแก่ผู้ฟังมากกว่าที่จะได้รับรสความบันเทิงจากการอ่าน การแสดงในสมัยรัชกาลที่ 2 ส่วนมากเป็นการแสดงละครซึ่งเป็นการแสดงที่นิยมกันมากที่สุด เพราะผู้ดูมีโอกาสได้รับรสทางศิลปะเพิ่มมากขึ้นด้วยประสาทยุและประสาทยุควบคู่กัน เป็นภาพจริงที่มีการเคลื่อนไหว มีชีวิตจิตใจ ซึ่งผู้ดูสามารถรับรู้เข้าใจได้ง่าย และประทับใจมากกว่า

สังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นสังคมที่ยังยึดมั่นอยู่ในพุทธศาสนา เชื่อในเรื่องเวรกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และขณะเดียวกัน ก็ยังยึดถือคติทางศาสนาพราหมณ์ เชื่อถือเรื่องภูตผี และอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ทั้งยังเทิดทูนพระมหากษัตริย์ในฐานะเจ้าชีวิต ดังนั้นการแสดงออกในวรรณกรรมจึงสะท้อนให้เห็นภาพเหล่านี้อย่างชัดเจน

คติทางศาสนาพุทธในวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ คือการมองความทุกข์และความตายว่าเป็นของธรรมดาโลก ไม่มีอะไรแน่นอน ในชีวิตมนุษย์มีแต่ความผันแปรไม่เที่ยงแท้ มีทุกข์และสุขสลับกันไป แม้ว่าในตอนท้ายเรื่องตัวละครจะมีความสุข แต่ก็ยังเป็นโลกีย์สุข ไม่ใช่ความสุขชั่ววันจันทร์

เนื้อหาของวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มีจุดประสงค์ที่จะสื่อสารคุณค่าทางศิลปะและให้ความจริงของชีวิต โดยวรรณกรรมที่ใช้ประกอบการแสดง เป็นสิ่งที่ใช้สื่อสารโดยอาศัยบทบาทของตัวละครบนเวที ซึ่งจะช่วยสร้างสรรคภาวะของจิตใจมนุษย์ให้สมบูรณ์ขึ้น ช่วยขจัดความท้อแท้ ขลาดกลัว หลงระเริง ฯลฯ ช่วยสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง น้อมน้อมให้เกิดความปีติและความพอใจ

ผู้เสนอเรื่องเกี่ยวกับค่านิยมในสังคม วัฒนธรรม ความจริง แนวทางในการดำเนินชีวิต ฯลฯ เหล่านี้ในรูปของวรรณกรรม ย่อมต้องการปลูกฝังทัศนคติลงไปในจิตใจของคนไทย และกระทำได้อย่างแนบเนียนและได้ผล เช่น ทัศนคติเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ของหญิงต่อสามี ธรรมะย่อมชนะอธรรม การรักพวกพ้อง รักชาติ เสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเจ้านายหรือเพื่อชาติ ฯลฯ ผลดีก็จะเกิดขึ้นกับตัวบุคคลนั้น หรือจะเกิดแก่แผ่นดิน ซึ่งก่อให้เกิดความมั่นคงทั้งทางวัตถุ และทางจิตใจ

วรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เป็นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดอารมณ์ออกมาด้วยศิลปะชั้นสูง แม้ว่าคนไทยเราจะมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างชาติ เช่น เรื่องรามเกียรติ์ของเราก็มีต้นเค้ามาจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและเรื่องของศาสนา เรื่องอิเหนามีกำเนิดมาจากชวา แต่เมื่อมาแต่งเป็นวรรณคดีไทยแล้ว ก็มีลักษณะเรื่องราว สภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรมเป็นแบบไทยๆ ตลอดทั้งเรื่อง มีเพียงชื่อตัวละครและศัพท์บางคำเท่านั้นที่ยังคงความเป็นต่างชาติอยู่ แต่ละเรื่องก็ให้คุณค่าต่างกันหลายประการคือ

1. คุณค่าในทางปัญญา

ผู้อ่านวรรณคดีจะได้รับความรู้เพิ่มขึ้น ได้มีโอกาสใช้ความคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของตัวละคร ซึ่งก็เลียนแบบพฤติกรรมในชีวิตจริงนั่นเอง ทำให้เรามีทัศนคติที่กว้างขวางขึ้น

2. คุณค่าในทางอารมณ์

วรรณคดีเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงใจแก่มนุษย์ ผู้อ่านวรรณคดีสามารถใช้วรรณคดีเป็นเครื่องช่วยระบายอารมณ์ได้ อารมณ์ที่ได้จากวรรณคดีจะมีทั้งอารมณ์รัก โศก โกรธ เกลียด ตื่นเต้น ฯลฯ อารมณ์สะเทือนใจในวรรณคดีเกิดจากการใช้ถ้อยคำของกวี ลีลาของเสียง ความหมายและยังอาจพิจารณาโดยใช้หลักเกณฑ์แห่งอรรถศาสตร์ ซึ่งจำแนกรสแห่งอารมณ์สะเทือนใจออกเป็น 9 รส คือ

2.1 ศฤงคาร คือรสแห่งความรักใคร่

2.2 วีรรส คือรสอันเนื่องมาจากความกล้าหาญในการรบ หรือมีความเพียรในการ

บำเพ็ญบุญ

2.3 กรุณารส คือรสแห่งความเศร้าโศก

2.4 หัสยะ คือรสแห่งความขบขัน

2.5 อทกสูตร คือรสแห่งความประหลาดใจ

2.6 ภยานกรส คืออารมณ์สะท้อนใจอันเกิดจากความกลัวหรือการเห็นสิ่งที่น่าสยดสยอง

2.7 เวาทรรส คือรสแห่งความโกรธ

2.8 พิกตสรส คือรสแห่งความเกลียดชัง

2.9 ศานตรส. คือรสสะท้อนใจซึ่งเกิดจากความเสียสละ ความรู้จักข่มใจ หรือ หักใจของตัวละคร

3. คุณค่าทางสังคม

วรรณคดีเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพสังคม โดยเฉพาะวรรณคดีของชาติจะเล่าถึงประเพณี ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นการเกิด การตาย การดำรงชีวิต อาหารการกิน การแต่งกาย ภาษา สำหรับวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 นี้เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนภาพสังคมสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงมีคุณประโยชน์ในการศึกษาวิถีชีวิตของคนรุ่นเก่าอย่างยิ่ง

4. คุณค่าในทางศีลธรรม

วรรณคดีหลายเรื่องที่คุณแต่งสอดแทรกคติ คำสอน และศีลธรรมไว้ในเนื้อเรื่อง ถ้อยคำที่ตัวละครใช้ แม้จุดประสงค์ในการแต่งจะมีได้มุ่งสอนศีลธรรมก็ตาม แต่ผู้อ่านจะได้ข้อคิดและคำสอนบางอย่างจากวรรณคดีเรื่องนั้น โดยที่ผู้อ่านเองก็อาจไม่รู้ตัว เช่นการที่ทศกัณฐ์ประพาศิณสมุทรเมียเขาทำให้เกิดผลร้ายต่อตนเองและญาติพี่น้อง วงศ์ตระกูลอย่างมากมาย

เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า วรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่า ควรแก่การรักษาไว้เพื่อประโยชน์ในการนำมาวิเคราะห์วิจารณ์ นำมาศึกษาในแง่ต่างๆ และเผยแพร่ต่อไป เพื่อความเจริญในวงการวรรณกรรม อันเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาติไทย